

Терованесов Михайло Румелійович,

Пилаєва Тетяна Володимирівна,

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ПІДХОДИ ДО МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проаналізовано сучасні тенденції розвитку системи вищої освіти. Висвітлено можливості застосування ринкових механізмів в освітній сфері, які мають вирішити проблему врахування інтересів споживачів освітніх послуг для підвищення результативності. Визначено основні підходи до моделювання розвитку системи вищої освіти, які враховують вплив зовнішнього середовища.

Ключові слова: система вищої освіти, ринок праці, модель розвитку, управління.

Перетворення у соціально-економічному житті України, що передбачають становлення економіки на новій технологічній основі і підготовку професійних кадрів, обумовлюють напрями реформування освітньої сфери. Вони пов'язані із удосконаленням системи вищої освіти (СВО), модернізацією управління її якістю і визначаються глобальними процесами, які спрямовані на формування єдиного освітнього простору. При цьому загострення конкуренції між освітніми системами приводить до необхідності корегування державної політики у галузі освіти. Розв'язання протиріччя між необхідністю забезпечення високої конкурентоспроможності фахівців на ринку праці і наявними труднощами її здійснення полягає у дослідженні підходів до моделювання розвитку системи вищої освіти, що потребує додаткового теоретичного обґрунтування.

Розвитку вищої школи у світлі відкритості освітніх систем і тенденцій до створення єдиного освітнього простору приділяється підвищена увага вчених. М. Дудко досліджує проблеми зниження якості вищої освіти в Україні і розглядає перспективи впровадження європейських стандартів [1]. І. Федосова аналізує тенденції розвитку вищої освіти і фактори, що впливають на неї [5].

Але в них не конкретизовано вплив ринку праці, як основного фактора, що визначає розвиток вищої освіти. Слід зауважити недостатність вивчення моделей розвитку системи вищої освіти.

Мета роботи полягає у дослідженні підходів до розробки моделі розвитку системи вищої освіти із врахуванням вимог ринку праці.

Пріоритетними завданнями стратегії реформування системи вищої освіти в Україні є трансформація підходів до застосування ринкових механізмів для задоволення інтересів учасників освітнього ринку. Групою вчених було сформульовано засади, на яких мають базуватися напрями реформування системи вищої освіти:

1) розвиток системи вищої освіти має підпорядковуватись законам ринкової економіки, тобто закону поділу праці, закону змінності праці та закону конкуренції, оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку;

2) розвиток системи вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у тому числі європейських, зокрема: привести законодавчу і нормативно-правову базу системи вищої освіти України до світових вимог [4].

Зрозуміло, що питання усунення дисбалансу між ринком освітніх послуг і ринком праці має вирішуватися із залученням всіх суб'єктів освітньої сфери – держави, особистості і роботодавця. Представником держави є центральні органи управління системи вищої освіти, які визначають освітню політику; їх функції протягом останніх десятиліть практично не змінилися у контексті централізації управління. Спрямованість на децентралізацію і розширення автономії вищих навчальних закладів, яка закріплена у нормативно-правових актах, є декларативною, оскільки не підкріплена фінансово та організаційно. За даними Державної служби зайнятості України, невідповідність випуску спеціалістів реальним потребам ринку праці і «надвиробництво» спеціалістів з деяких напрямів обумовлені впливом багатьох чинників: відсутністю чіткого й фінансово обґрунтованого плану розвитку економіки та бурхливими змінами на ринку праці; масовою приватизацією об'єктів державної власності; існуванням мережі вищих навчальних засобів різних форм власності. На сьогодні не в основній мірі задіяні ринкові механізми, осторонь від цих процесів залишається більшість підприємств і підприємців, які лише епізодично здійснюють замовлення на випускників вищих навчальних закладів [3]. Висвітлення окремих аспектів організації системи вищої освіти для вивчення можливості застосування ринкових механізмів в освітній сфері має вирішити проблему врахування інтересів споживачів освітніх послуг для результативної діяльності системи вищої освіти.

Зазначені вище причини є справедливими, проте, головним чинником погіршення ситуації на ринку праці залишається низька ефективність заходів з реформування системи вищої освіти протягом

останніх десятиліть. Це зумовлює значне відставання вітчизняної системи вищої освіти від освітніх систем розвинених країн, які орієнтовані на ринок праці, на потреби роботодавця у кваліфікованих фахівцях. Відсутність взаємозв'язків ринку праці із системою вищої освіти в Україні не дозволило віднести його до впливових факторів, хоча ринок праці є потужною рушійною силою, що визначає вектор розвитку. Таким чином, реформування системи вищої освіти передбачає побудову адекватної моделі розвитку цієї системи, яка визначає зв'язки із ринком праці.

Моделювання процесу розвитку системи вищої освіти, слід розглядати як метод, що дозволяє встановити напрям розвитку системи вищої освіти із використанням зазначених чинників. Вирішити поставлене завдання можливо із використанням сучасного інструментарію, до якого відносяться моделі для прогнозування поведінки досліджуваного об'єкта, зокрема системи вищої освіти. Цільовим призначенням моделі розвитку системи вищої освіти є прогнозування її результативності, як відображення взаємозв'язків системи вищої освіти і ринку праці за різними сценаріями змін вихідних параметрів.

Методи моделювання класифіковані за напрямом впливу на об'єкт управління, розрізняючи пряму та непряму дію. Методи моделювання прямої дії безпосередньо впливають на досліджувані об'єкти [2]. У результаті реакції об'єкта формуються вихідні параметри, оцінювання яких дозволяє прийняти управлінське рішення або здійснити керуючий вплив. Стосовно системи вищої освіти керуючий вплив реалізується через організаційні, нормативні та адміністративні заходи. Їх основою є сукупність законів, наказів, розпоряджень, інструкцій, положень, методичних вказівок, нормативів тощо. Дана модель потребує певної форми організації системи вищої освіти. Наприклад, централізована модель організації системи вищої освіти має ієрархічну структуру управління, і застосування моделі прямої дії дозволяє найбільш ефективно реалізовувати освітню політику і контролювати виконання управлінських дій на різних рівнях ієрархії. Відповідна підпорядкованість органів управління забезпечує розмежування прав доступу до системи, визначення міри відповідальності, обсягу обов'язків, контролю за дотриманням прав і виконанням управлінських рішень на низьких ієрархічних рівнях.

Методи непрямої дії не впливають безпосередньо на досліджуваний об'єкт. Керуючий вплив створюється шляхом відповідних умов, в яких функціонує об'єкт і реагує на цей вплив через адаптацію до зміни середовища. Здатність швидко реагувати на зовнішні впливи відноситься до однієї з переваг зазначеного методу. Модель, що його реалізує, може визначати гнучку структуру, яка

спроможна швидко перебудовуватися та бути динамічною. Зазначені риси властиві децентралізованій моделі організації. Така модель забезпечує максимальну автономію, гнучкість та самостійність у вирішенні багатьох питань, що пов'язані із розвитком системи вищої освіти.

Якщо безумовною перевагою методів прямої дії є визначеність організаційних структур, чіткість у розподілі функціональних і посадових позицій, ролей і відповідальності, які визначають структуру моделі, то її суттєві недоліки потребують обов'язкового врахування.

Висновки. Викладене дозволяє зробити такі висновки. Модель розвитку системи вищої освіти потребує використання гнучкої організації, адаптаційних можливостей і використання переваг методів прямої і непрямой дії. За таких умов основні критерії, що мають визначати функціонування системи вищої освіти, мають враховувати характеристики системи вищої освіти і вплив зовнішнього середовища. Цільовою функцією має бути результативність системи вищої освіти, яка відображує вплив ринку праці.

Література

1. Дудко Н. В. О проблемах и перспективах высшего образования в Украине в контексте европейского образования / Н. В. Дудко // Вектор науки ТГУ. Серия: Педагогика, психология. – 2010. – № 2. – С. 43-46.

2. Обеспечивая высшему образованию уверенность в будущем. Вызов для политиков и вузов. Материалы проекта «Анализ эффективности управления в высшем образовании» инновационного проекта развития образования Национального фонда подготовки кадров [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.oecdcentre.hse.ru/ot_public.html. – Название с титул. экрана.

3. Ситуація на ринку праці країни та діяльність державної служби зайнятості за 9 місяців 2014 року: стат.-аналіт. зб. / Держ. центр зайнятості. – К., 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543. – Назва з титул. екрану.

4. Степко М. Ф. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, К. М. Левківський [та ін.] // Вища школа. – 2004. – № 2–3. – С. 97-125.

5. Федосова И. В. Высшее инженерно-техническое образование в Украине: от прошлого к современности / И. В. Федосова // Азимут научных исследований: педагогика и психология. – 2012. – № 1. – С. 70-73.

Михаил Терованесов, Татьяна Пылаева. Подходы к моделированию развития системы высшего образования.

Проанализированы современные тенденции развития системы высшего образования. Выявлены возможности применения рыночных механизмов в образовательной сфере, которые должны решить проблему учета интересов потребителей образовательных услуг для повышения результативности. Определены основные подходы к моделированию развития системы высшего образования, которые учитывают влияние внешней среды.

Ключевые слова: система высшего образования, рынок труда, модель развития, управления.

Mikhail Terovanesov, Pilaeva Tetiana. Approaches to modelling of the system of higher education development.

Current trends of higher education development are analyzed. The article shows the possibility of using market mechanisms in education that can solve the problem of taking into account the interests of consumers of educational services to improve the effectiveness of the educational process. The basic approaches to modeling of the system of higher education development are set up.

Keywords: higher education, labor market, development model, management.

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2016

УДК 371.15

© Тисячна Ю. С., 2016

Тисячна Юнна Сергіївна

Харківський національний економічний університет імені
Семена Кузнеця

**СИСТЕМА РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Виділено складові системи рейтингового оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу із визначенням їх взаємозв'язку, результатом функціонування якої є визначення напрямів підвищення ефективності діяльності вищого навчального закладу у розрізі його структурних підрозділів та науково-педагогічних працівників, створення умов для їх самооцінки та розвитку.